

Hélinant

A halál versei

Ófrancia eredetiből fordította
Csorba Győző

Bevezetést írta
Birkás Géza

Janus Pannonius Társaság, Pécs
1940.

Endrédy Vendel zirci apát úrnak hálás tisztelettel

BEVEZETÉS

Az élet örökké időszerű, soha meg nem oldható, nagy problémája a halál, amely a gondolkodókat, hittudósokat, költőket, művészeket mindenkor foglalkoztatni fogja. A halál mint Proteus sokféle alakban jelenik meg az emberi képzeletben; kegyetlen, brutális, nem ismer kíméletet és kegyelmet, ifjú virágzó életet tarol le, érkezését nem jelenti be előre, rengeteg kínt és szenvedést zúdit az emberiségre; azonban igazságos, nem respektál kiváltságokat és nem tesz kivételeket, a hatalom, vagyon, szépség, tudás, amelyeket a gyarló földi ember oly nagyra értékel s melyekhez olyan görcsösen ragaszkodik, az ő szemében mit sem számít; acélökle királyokra és koldusokra, bölcsekre és együgyűekre, egészségesekre és betegekre egyformán lesújt, sőt az emberiség jótevője is a halál, hűvös és csendes sírba fekteti a sok szerencsétlen, nyomorgó, fáradt embert, akik ezt a siralomvölgyet benépesítik s akikre nézve jövőtele szabadulást és megváltást jelent. Erről az utóbbiról, „a szegények haláláról” szólnak Baudelaire e sorai:

*„C'est la mort qui console, hélas! et qui fait vivre;
C'est le but de la vie, et c'est le seul espoir
Qui, comme un élixir, nous monte et nous enivre.
Et nous donne le cœur de marcher jusqu'au soir.*

.....
*C'est un Ange qui tient dans ses doigts magnétiques
Le sommeil et le don des rêves extatiques,
Et qui refait le lit des gens pauvres et nus;*

*C'est la gloire des Dieux, c'est le grenier mystique,
C'est la bourse du pauvre et sa patrie antique,
C'est le portique ouvert sur les Cieux inconnus.”*

(La mort des pauvres.)

* * *

A középkori ember sokat szenvedett. Háborúk, éhínségek, járványos betegségek pusztították a népeket, nagy és kis zsarnokok az ököljog alapján uralkodtak rajtuk, az élet- és vagyonbiztonság hajszálon függött, a halál veszedelme mindig az emberek feje felett lebegett. 1000 körül, amikor biztosra vették a világ végét, a haláltól való rettegés tetőpontját érte el, megsokasodott a megtérők, bűnbánók, vezeklők száma, koronás fejedelmek szőrcsuhát öltöttek magukra és kolostorba rejtőztek, hogy ott várják be az elmúlást. A balsejtelem nem vált be, a világ nem omlott össze, az emberek magukhoz tértek a rémületből, nem javultak meg, minden a régiben maradt. Az Egyház azután is mindent elkövetett, hogy meglágyítsa az emberi lelket, hogy szeretetet, részvétet és áldozatkészséget csöpögtessen beléje, s a hitszónokok, moralisták, költők erélyesen síkra szálltak a hatalmasokkal szemben az elnyomottak és szenvedők érdekében. Ebben a küzdelemben egyik fegyverük a halál s a túlvilági élet kínszenvedéseivel való fenyegetés volt. E cél szolgálatába szegődtek a festők, rajzolók, szobrászok is, így születtek azután a haláltáncok, amelyek a templomok, kolostorok, temetők falait díszítették s melyek szemlélete a középkor naív, írni-olvasni nem tudó tömegeinek annyi borzalommal vegyes gyönyörűséget okozott.

A középkori francia halálköltészet kiváló képviselője Hélinant, froidmonti cisztercita, a *Vers de la mort* szerzője. 1160 körül született, valószínűleg Picardiában, talán Angivilliers községben, flandriai eredetű előkelő családból. Atyja azok közé a flamand nemesek közé tartozott, akik Jó Károly, flandriai grófnak a brugesi templomban történt meggyilkolása után menekülni voltak kénytelenek, s Észak-Franciaországban telepedtek le. Fia Beauvaisban végezte tanulmányait, azután költőnek, *trouvère*-nak csapott fel s mint vándorénekes szerteszét bolyongva, városokat, kastélyokat látogatva vidám, gondtalan, kalandos életet élt. Előkelő egyházi és világi pártfogói és barátai voltak, többek között Philippe de Dreux beauvaisi püspök, Louis bloisi gróf s mások. Foglalkozása korántsem volt lealacsonyító, mert mind Észak-, mind Délfranciaországban e korban sok előkelő ember üzte ezt a mesterséget, hiszen a traubadour-költészet megalapítója is egy fejedelem, IX. Vilmos, poitiersi gróf volt. Hélinant, mint költő nagy hírnévre tett szert s mint ahogy egy későbbi levelében írja: „*non scaena, non circus, non theatrum, non forum, non platea, non gymnasium, non arena, sine eo resonabat.*” Hogy népszerűségét miféle munkáknak köszönhette, arra nézve pontos adatok nem állnak rendelkezésünkre.

Mikor harminc éves lett, hirtelen elhatározással belépett a beauvaisi egyházmegyében fekvő, froidmonti cisztercita kolostorba. Esete nem volt egyedülálló, a középkori francia költők közül számosan akadtak, akik beleunva bűnös életmódjukba egy klastrom magányában végezték be földi pályájukat. Hélinant barátai eleinte kételkedtek megtérése komolyságában, ő azonban híven megmaradt elhatározása mellett, s hátralevő éveit, mintegy négy évtizedet, 1229-ben bekövetkezett haláláig, mint bűnbánó, vezeklő, szent életű barát Froidmontban töltötte.

Öt-hat évvel klastromba vonulása után, 1196 és 1197 közt írta *Vers de la mort* c. művét. Ez volt végleges búcsúja a világi élettől. Későbbi írásai: egy krónika; egy levél *de reparatione lapsi*, szent beszédek, egy florilegium, mind latin nyelvű egyházirodalmi munkák.

A *Vers de la mort* egy bevezetésből, három részből s egy befejezésből álló, ötven strófás költemény. Az első versszakaszokban a költő kifejti célját: a kolostorból, hová bűneiért vezetelni visszavonult, a Halált, illetve halálverseit küldi barátaihoz, ismerőseihez s különböző egyházi és világi hatalmasságokhoz. Az első rész üzeneteit tartalmazza Bernard nevű barátjához, szülővárosa lakóihoz, a római bíbornokokhoz, a francia püspökökhöz s végül a királyokhoz. Azt üzeni nekik a halál közvetítésével: kövessék példáját, törődjenek lelkük üdvösségével és térjenek a javulás útjára. A második részben megrázó képekben festi a halál hatalmát. A harmadik részben cáfolja a pogányokat, hitetleneket, epikureistákat, kik nem törődnek a halállal, nem hisznek a túlvilági életben, és akiknek csak a földi életre van gondjuk. A befejezésben megismétli intését: gondoljunk a halálra s a másvilágra, térjünk meg, amíg nem késő, mondjunk le a világi élet bűnös gyönyöreiről.

Hélinant műve pathetikus zordonságával, megdöbbentő realizmusával, képeinek, szimbólumainak erőteljességével, minden primitívsége mellett is művészi formájával ma, keletkezése után több mint hét évszázaddal is megrázó hatást tesz ránk. Vannak ugyan benne homályos részek, közhelyek, tudákos szómagyarázatok, naív okoskodások, ismétlődések, az összbenyomás azonban, amely olvasása után hátramarad a lelkünkben, felemelő és megdöbbentő, olyan mintha egy hatalmas haláltánc-freskó változatos jelenetei vonultak volna el szemünk előtt. Témája pedig, sajnos, örökké aktuális. Az ember sohasem okosodik és javul meg, ősi szenvedélyei, hajlamai, ösztönei, melyekkel magát és embertársait pusztítja, változatlanok maradnak; amit egyik kezével alkot, a másikkal lerombolja, s önmaga segíti elő, hogy a Halál aratása a földön mindenkor minél bőségesebb legyen.

E halálverseknek a XIII. századból tizennyolc, a XIV. századból hat kézírata maradt fenn. Ez azt bizonyítja, hogy sok olvasójuk akadt egyházi és világi olvasók körében. Később sem merültek feledésbe, mert 1594-ben kinyomatták s azután is több ízben kiadták őket. Kritikai kiadásuk 1905-ben a *Société des anciens textes* gyűjteményében jelent meg. Alább következő magyar fordítása a legújabb 1930-iki Coppin-féle kiadás alapján készült.

A fordító, akinek ez első ilyenmű irodalmi kísérlete, nehéz munkát végzett. Megtartotta az eredeti, 8 szótagos, 2 rímes versformát, s igyekezett visszaadni az eredeti költemény sajátos ódon zamatát. Fáradtsága talán nem vész kárba, s e kis kötetnek esetleg sikerül e nálunk ismeretlen középkori francia cisztercita-költőnek érdekes egyénisége és költészete iránt Magyarországon is némi figyelmet felkelteni.

Pécs. 1940. november hava.

BIRKÁS GÉZA

LES VERS DE LA MORT

A HALÁL VERSEI

I.

*Morz, qui m'as mis muer en mue
en cele estuve o li cors sue
ce qu'il fist el siecle d'outrage,
tu lieves sor toz ta maque,
ne nus por ce sa pel ne mue
ne ne change son viez usage.
Morz, toi suelent cremir li sage:
or queurt chascuns a son damage:
qui n' i puet avenir s' i rue.
Por ce ai changié mon corage
et ai laissié et gieu et rage:
mal se moille qui ne s' essue.*

Halál, mult bűneim hada
csigáz e klastromban, hova
tisztulni zártál mostohán.
Kaszád suhintod té s tova,
mégsem másít az ostoba
ezért szokásain s magán.
Halál, a bölcs fél általán:
vesztébe fut most mindahány.
Lohol, ki messze még oda.
De én ezért váltottam ám
szivet, s ráztam le vágy után
vágyat: jobb későn, mint soha.

II.

*Morz, va m'a çaus qui d'amors chantent
et qui de vanité se vantent,
si les apren si a chanter
com font cil qui par ce t'enchament
que tout hors del siecle se plantent,
que tu nes puisses sozplanter.
Morz, tu ne sés çaus enchanter
qui le tien chant suelent chanter
et la paor Dieu en enfantent:
cuers qui tel fruit puet enfanter,
por voir le puis acreanter
que nul tien gieu ne le sozplantent.*

Halál, ki vágyról énekel,
s ki dölyfől semmiségeken,
eztán tanulja meg dalod,
s ezáltal bűvölhessen el,
s kívül lévő az életen
ne érje el sujtó karod.
Halál, a bájlásod halott
azon, ki tudja jól dalod,
és terhe istenfélelem:
ki megszül ily szent magzatot,
nem árt annak, ha megcsapod,
erről magam kezeskedem.

III.

*Morz, qui en toz lieus as tes rentes,
qui de toz marchiez as les ventes,
qui les riches sés desnuer,
qui les levez en haut adentes,
qui les plus poissanz acraventes,
qui les honeurs sés remuer,
qui les plus forz fais tressuer
et les plus cointes esluer,
qui quiers les voies et les sentes
o l'en se seut empaluer:
je vueil mes amis saluer
par toi, que tu les espoentes.*

Halál, mindenhol gazda vagy,
minden vásáron megmarad
hasznod, s a dúsat megnyuzod.
Kezedtől porbahull a nagy,
báb lesz a leghatalmasabb,
s a hőszön izzadtság csurog,
a friss rádnéz, s már elcsuszott;
vigyázol ösvényt és utat,
hol bújnak buktató zugok:
barátaim köszönts, tudod,
vágynám, hogy megriadjanak.

IV.

*Morz, je t'envoï a mes amis,
ne mie com a anemis
ne com a gent que je point hace,
ainz proï Dieu (qui el cuer m'a mis
que ce li soille qu'ai pramis)
qu'il lor doint longe vie, et grace
de bien vivre tot lor espace.
Mais tu qui gieues a la chace
de çaus o Dieus paor n'a mis,
mout fais grant bien par ta menace,
car ta paors purge et saace
l'ame aussi com par un tamis.*

Halál, most elbocsájtalak
barátaimhoz; nem harag
fűt engem és nem gyűlölet,
sőt kérem Istent (Ő sokat
intett, hogy tartozásomat
lerójam Néki): mint kegyet
adjon szép s hosszú életet
nekik. De, mert azt kergeted,
kiben nincs hívő áhítat,
javukra lesz e rettenet:
megmossa majd a lelküket
a töled-bor zadó tudat.

V.

*Morz, qui nos as toz pris al laz,
qui en toz lieus fais verreglaz
por nos faire verreglacier,
certes, voirs est que je te haz,
mais çaus o je t' envoi non faz,
ainz le faz por aus solacier,
por vanité loing d'aus chacier
qui se poine d'aus portracier
tant qu'aves les ait faiz o maz.
Mais qui te voit s'ame enlacier
de totes parz et embracier,
fous est s'il ne lest ses degraz.*

Halál, minket csapdád bezárt,
s hogy elcsússzunk, síkos, csalárd
jeget fagyattál szerteszét.
Bizony, szivem gyűlöl, s nem áld,
és mégis tégedet bocsájt
szeretteimhez jó segéd
gyanánt a Hívság ördögét
elűzniök; ez gyötri rég
őket, s hoz rájuk majd halált.
Ki tudja, hogy csapdád s a két
karod keríti életét,
bolond, ha még ürít pohárt.

VI.

*Morz, trai ton cor, et si le sonne
a Proneroi et a Peronne:
fai que Bernarz primerainz l'oie,
qui plus est près de sa coronne,
se Dieus nel refuse et seonne
aussi comme fausse monoie.
Morz, di li que bien sés la voie
al jovencel qui se desroie
quant Damedieus santé li donne,
et quant li tout, si le reproie:
hors est del ploi de la corioie
qui ne crient Dieu fors quant il tonne.*

Halál, nos kürtölj arra, hol
Pronleroy van és Péronne,
Bernardnak kürtölj legelőbb!¹
Az Éghez ő közel vagyon,
csak el ne dobja egy napon
rossz pénz módjára Isten őt.
Mondd néki: eltalálsz a gög
ifjoncához, ki még erőt
kap Istentől: pimasz, s nagyon
jó lesz, ha jönnek rút idők.
Mert nem kedvelt az Úr előtt,
ki nem hisz, csak ha bajt szagol.

¹ Bernard, Hélinant jóbarátja. Csak annyit tudunk róla, hogy Proneroi-i (ma Pronleroy) eredetű.

VII.

*Morz, Morz, salue moi Bernart,
mon compaignon, que Dieus me gart,
por cui mes cuers sospire et pleure:
di li que trop le voi coart
d'eslire a soi la meilleur part,
de torner ce desoz deseure.
Por quoi ne vient? por quoi demeure?
S'il veut que Dieus tost le sequeure,
por quoi le veut deservir tart?
Fous atent tant que l'iaue esqueure:
mais se il lest passer droite eure,
Dieus li dira: «Ne part ne hart!»*

Halál, Halál, Bernardomat
köszönts, Ég óvja általad!
Szivem miatta fájva-fáj.
Mondd néki: gyáva, ingatag,
mert nem kezd új és más utat,
s nem nyúl a legjobb rész után.
Mért nem siet? hol, merre jár?
Ha Istentől korán kíván
kegyet, miért rest szolgálni? Csak
bolond vár, meg a perc lejár:
alkalmát elszalasztva már
rászól az Úr: maradj magad!

VIII.

*Morz, Morz, salue moi Renaut
de par celui qui regne en haut,
qui se fait cremir et amer:
di li, di li qu'il s'aparaut
a encontrer l'arc qui ne faut,
sanz soi blecier et entamer:
c'est le jor de la mort amer,
o il covient passer la mer
dont les ondes sont de feu chaut.
Fol puis le charpentier clamer
qui sa maison lest a fremer
de ci la que la morc l'assaut.*

Halál, Halál, köszöntsé Renaut-m²
az Urban, mert Övé a trón,
s kegyes szívű s félelmes Ő.
Mondd, mondd, magát készítse jól
elő a biztos újra; oly
íj ez, mely nem sebez, ha lő;
a morc Halál ijesztgető
órája ez. Tüzes vizű
tengerre kél ekkor, ki por.
Kétségtelen, nem épeszű
ács az, ki, a Halál ha jó,
építi házát kapkodón.

² Renaut, Bernard nagybátyja; Peronnei lakos (ld. VI. 2. s.).

IX.

*Morz, di l'oncle, di le neveu
qu'il nos covient par estroit treu
passer a mout petit d'avoir.
Por ce ont sage assez en peu;
mais li avers n'avra ja preu,
car il ne set noient avoir.
Morz, tu nos fais apercevoir
qu'en avoir n'a point de savoir:
toz jorz i a del poil del leu;
mais cil te set bien decevoir
qui povreté set recevoir
et queurt toz nuz a ton hareu.*

Halál, öccsnek, nagybácsinak
mondd: szűk kapun juthatni csak
hozzád: kincs át nem lopható.
Ezért nem gyűjt a bölcs sokat,
s fizet reá a kapzsi had:
ott semmi meg nem tartható.
Halál, intésed arra jó,
hogy lássuk, nincsen ráció
a pénzben: áruló marad
mindig. De a nem lázadó
szegény ugyan becsap: hívó
szavadra meztelen szalad.

X.

*Morz, qui saisis les terres franches,
qui fais ta queuz des gorges blanches
a ton raseor afiler,
qui la soi a l'aver estanches,
qui l'arbre plain de fruit esbranches
que li riches n'ait que filer;
qui te poines de lui guiler,
qui par lonc mal le sés piler,
qui li ostes al pont les planches:
di moi a çaus d'Angiviler
que tu fais t'aguille enfiler
dont tu lor veus cosdre lor manches.*

Halál, megszállsz szűz földeket,
s hogy megfenhesd a késedet,
lággy torkokat kővé teszel;
a fösvény szomját elveszed,
a termő-fákat megnyesed,
a dusból így lesz nincstelen,
s be is csapod, bármint legyen,
s áthajtod bús gyötrelmeken,
és a hídra sem engeded:
szólítsd a sok mértéktelen
ficsúr, te majd szépségesen
befűzöd bő mellényüket.

XI.

*Morz, en cui mireor se mire
l'ame, quant del cors se deschire
et bien voit en ton livre escrit
qu'il nos covient por Dieu eslire
cele vie qui est la pire
selonc le corporel delit,
di mes amis que tuit eslit
ont fait en paradis leur lit
por sofrir douleur et martire.
Or facent dont ce qu'il m'ont dit!
Car ame qui Dieu ment s'ocit;
et mout a entre faire et dire.*

Halál, kinek tükrébe néz
a lélek, hogyha teste vész,
s könyvedben írva látja ott:
szükség, hogy sorsunk csúf, nehéz
legyen vak földi szemnek és
inkább az Úrnak áldozott,
barátaimnak mondd: a sok
kiválasztott megágyazott
a mennyben földi szenvedés
árán. Tartsák hát meg szavok!
Ki Istent csal, magára fog
kést, és a szó még nem tevés.

XII.

*Morz, qui defenz a estoier
l'avoir, que l'en doit emploier
ançois qu'en oie tes assauz,
as princes te vueil envoyer
qui trop suelent çaus cuivroier
qui suefrent les froiz et les chاوز.
Morz, tu venges les bas des hاوز
qui tuit se sont pris a la sauz
por saint Martin mieuz guerroier:
tu trenches par mi a ta fauz
faucons et ostoirs et girfauz
que tu vois al ciel coloier.*

Halál, elvinnünk nem hagyod
tilalmasan takargatott
kincsünket. Elbocsájtalak
a dúsakhoz, kik hőt-fagyot
sínylőket nyúznak legnagyobb
kedvvel. Halál, bosszúd alatt
nyög majd a gyengéért a nagy,
ki Szent Mártontól elszaladt
rútul, s egy fűzben megbizott.³
Kaszádtól roncsokká szakad
ölyű, sas, sólyom: mind a vad,
mely, lám, az égig háborog.

³ Utalás egy homályos legendára. Szent Mártont és társait egyszer Itáliában nagy vihar lepte meg. Már-már elöntötte őket az áradat. Néhányan közülük megszeppenve a közeli fűzfákra kapaszkodtak. Ezek vízbefultak; míg a többiek, akik Szent Márton mellett maradtak, megmenekültek.

XIII.

*Morz, qui venis de mors de pomme
primes en femme et puis en homme,
qui baz le siecle comme toile,
va moi saluer la grant Romme,
qui de rongier a droit se nomme,
car les os ronge et le cuir poile,
et fait a simoniaus voile
de chardonai et d'apostoile:
Romme est li mauz qui tot, assomme,
Romme nos fait de siu chandoile;
car son legat vent por estoile,
ja tant n'iert tainz de noire gomme.*

Halál, azért jössz, mert evett
a tiltott fáról, s vétkezett
két ősszülőnk. Neked pihék
vagyunk csak. Vigy üdvözlétet
nagy Rómának! „Ront”-ból eredt
e név, mert ront mindent, mi ép,
s főpap-talárba rejti rég
szimóniái szennyesét.
Bot ő, s leüt mindenkitet,
vacak faggyút ad gyertyakép,
legátusára⁴ nap színét
hazudja, bár szurok lehet.

⁴ A papi rend megreformálására kiküldött legátusokról van szó.

XIV.

*Morz, fai enseller tes chevaus
por sus metre les chardonaus,
qui luisent comme mort charbon
por la clarté qu'il ont en aus:
di lor que mout ies dure a çaus:
qui plus aerdent que chardon
a bel present et a grant don
et por ce ont chardonal non.
Romme emploie maint denier faus
et tot fraitin et tot seon,
et si sorargente le plon
qu'en ne conoist les bons des maus.*

Halál, pattanj lovadra most,
vedd melléd mind a bíborost;
csillognak űk, mint ősi szén;
szép fényt dicsűk sugára oszt.
Mondd nekik: megjár sokszorost,
kin megkenés, kincs, földi kéj,
mint friss virágpor ép bibén,
űgy megtapad, s nevűk beszél:
„bibé”-ből kaptak „bíb”-orost.
Rossz pénzt ad Róma jó helyén,
ezüstöst, melyben réz a fém,
s így összevűtűnk jót s gonoszt.

XV.

*Morz, crie a Romme, crie a Rains:
»Seigneur, tuit estes en mes mains.
»aussi li haut comme li bas.
»ovrez voz ieuz, ceigniez voz rains,
»ainçois que je vos praigne as frains,
»et vos face crier Hé las!
»Certes je queur plus que le pas,
»si aport dez de deus et d'as
»por vos faire jeter del mains.
»Laissez voz chiflois et vos gas!
»Teus me cueve desoz ses dras
»qui cuide estre haitiez et sains.«*

Halál, kiálts Reims, Róma sok
lakójának: „Kicsik, nagyok,
kezemben vagytok! Nézzetek
a lelketekbe, bánjatok
meg bűnt, hibát, míg nem rakok
szátokba zablát és meredt
jajt! Gyorsabb, mint a léptetek,
a lábam, és hogy vesztsetek,
osztok tinéktek rossz lapot.
Hagyjátok balga kedvetek!
Kebblén melenget engemet,
ki színre épségben ragyog.”

XVI.

*Morz, va m' a Biauvais tot corant,
a l'evesque cui je aim tant
et qui toz jorz m' a tenu chier:
di li qu'il a sanz contremant
un jor a toi, mais ne set quant.
Or se penst dont d'espeluchier
sa vie et sa nef espuchier;
et des bones mors aluchier;
des ore mais se voie en grant,
puis qu'il t'ot a son huis huchier
por sa chaïere tresbuchier
et por esqueurre son devant.*

Halál, Beauvais-be fuss hamar
a püspökhöz,⁵ határtalan
szeretjük egymást, ő, meg én.
Egy napja - mondd - számodra van
rendelve. Ám bizonytalan,
melyik. Fordítson életén,
könnyítsen bárkáján, serény
legyen majd eztán az erény
gyakorlásában, mert ugyan
ijesztgeted, hogy mégy, s kevély
szószékét fölrugod te, s mély
erszényét szétszeded vigan.

⁵ A beauvais-i püspök Philippe de Dreux volt, királyi származású főpap.

XVII.

*Morz, qui les hauz en prison tiens
aussi comme nos, povres chiens,
cui li siecles a en despit:
salue deus evesques miens
qui sont de Noion t d' Orliens:
di lor qu'il ont mains de respit
qu'il n'a en lor faces escrit.
Tu fais de grant terme un petit,
or se gardent de tes engiens!
Tu prenz le dormant en son lit,
tu tous al riche son delit,
tu fais biauté devenir fiens.*

Halál, szolgád az úr, s ki, mint
mi, éhező ebként kering,
akit lenéz a nagyvilág.
Két püspököt köszönts ma - mind-
kettő barátom -, névszerint:
Noyon s Orléans urát.⁶
Éltük rövid lesz, tartamát
nem sejthetik, kurtára vág
kezed hosszút, s ez félni int.
Alvókra ágy, dúsakra vágy
ölében sujt le gyors kaszád,
s a szépből sárt csunyítsz megint.

⁶ Noyon püspöke: Étienne de Nemours; Orléans-é: Henri de Dreux, Philippe testvére.

XVIII.

*Morz, qui as contes et as rois
acordes lor anz et lor mois,
qu'onques nus aloignier ne pout:
Chartres et Chaalons et Blois
salue por les Tibaudois,
Loeïs, Renaut et Rotrout!
Morz, qui rehapes quanqu'en tout
et qui menjues quanqu'en mout:
di a mes amis, a cez trois,
que ne prestres ne Dieus n'assout
celui qui sa dete ne sout
ainz que tu l'aies pris a chois.*

Halál, királyok és nagyok
éltét te jócskán elszabod,
hogy nem nyujthatja senki meg;
köszöntsd Chartres-ot, Blois-t, Châlons-t
Thibaud-imért: ők laknak ott:
Rotrou, Renaut, Louis.⁷ - Miket
az ember gyűjt, te elviszed,
Halál, s amit beörletett,
te fölfalod. - Kiáltsd azok
fülébe, hogy ki nem fizet
a jöttödíg, nem menti meg
azt már sem Isten, sem papok.

⁷ Thibaud-ok: Rotrou, châlons sur-marne-i püspök, Renaut, chartres-i püspök és Louis, Blois és Chartres grófja.

XIX.

*Morx qui prenz çaus sodainement
qui cuident vivre longement
et qui pechent en esperance:
va moi semondre vivement
toz noz prelaz comunement,
Lombarz, Englois et çaus de France.
Por quoi ne font sanz demorance
justise de laie poissance
qui Dieu guerroe apertement?
Bastons ont por faire venjance
et cornes en senefiance
qu'il doivent hurter durement.*

Halál, reácsapsz hirtelen
azokra, kik szünettelen
vétkeznek hosszú életet
várván. Menj, szólítsd sebtiben
főpapjainkat, ott legyen
lombard, angol, frank, s kérdd te meg:
már hoznak-e itéletet
világi gazdáik felett,
kik Istent bántják szemtelen?
Van botjuk? van: hogy üssenek,
van szarvuk? van: hogy döfjenek,
van szarvuk, bár jelképesen.

XX.

*Morz, Morz, qui ja ne seras lasse
de muer haute chose en basse:
trop volentiers fesisse aprendre
ambes-deus les rois, se j'osasse,
com tu trais raseor de chasse
por rere çaus qui ont que prendre.
Morz qui les montez fais descendre
et qui des cors as rois fais cendre:
tu as tramail et roiz et nasse
por devant le haut homme tendre
qui por sa poesté estendre
son ombre tressaut et trespasse.*

Halál, Halál, te nem fogod
sosem megúnni, hogy nagyot
kicsinnyé tégy: elmondanám
a két királynak,⁸ mint huzod
elő beretvád, s mint nyuzod
le foglyaid. - Megmondanám,
de nem merem. Széthull, Halál,
a gög előtted, port csinál
kezed királyokból, huzott
hálód s csapdád útjába áll
a dúsnak, míg lidérc után
szalasztják kapzsi óhajok.

⁸ Ez a két király Oroszlánszívú Richárd és II. Fülöp Ágost volt. Nagyravágásukat rosszalja Hélinant.

XXI.

*Morz, tu abaz a un seul tor
aussi le roi dedenz sa tor
com le povre dedenz son toit:
tu erres adès sanz sejour
por chascun semondre a son jor
de paier Dieu trestot son droit.
Morz, tu tiens tant l'ame en destroit
qu'ele ait paié quanqu'ele doit,
sanz nul restor et sanz retor.
Por c'est fous qui sor s'ame acroit,
qu'ele n'a gage qu'ele ploït,
puis qu'ele vient nue a l'estor.*

Halál, csapásod egy, akár
kastélyában királyt talál,
akár odújában szegényt:
sosem pihensz, s kinek lejár
a sorsa, szólsz, hogy rója már
le azt, mit Isten tőle kért.
Halál, a markod zablaként
kordázza tartozásaért
a lelket, és percet se vár.
Ezért bolond, ki balgaként
zálogba lelkét adja: vért
nélkül ví majd, ha harcba száll.

XXII.

*Morz, mout as bien assis le monde
de totes parz a la reonde:
tu lieves sor toz ta baniere,
tu ne trueves qui te responde
ne par force ne par faconde
tant par as espoentant chiere,
tu nos assauz en tel maniere.
De près jetes a la perriere,
de loing menaces a la fonde.
Tu tornes ce devant derriere,
tar primeraine fais la biere
qu'en atendoit tierce o seconde.*

Halál, ugyan sanyargatod
a földet, és kicsit, nagyot
csatára hívsz; sehol se lelsz
ellenfelet, szép szólamok
segítik bár vagy vas karok,
oly szörnyű, hogyha megjelensz,
szörnyű, ha ellenünkre kelsz:
emitt ránk kő-vetőt emelsz,
messzebb parittyád zúgatod.
Utolsót elsővé terelsz,
koporsót épp annak szegelsz,
ki arra később számított.

XXIII.

*Morz, douce as bons, as maus amere,
a l'un est large a l'autre avere,
les uns chace, les autres fuit.
Sovent al juevne avant fait here
et prent le fil devant le pere
et queut la flor devant le fruit
et le cors bote ainz qu'il s'apuit
et tout l'ame ainz qu'ele s'aquit
et fiert ançois qu'ele s'apere.
Morz va comme lerres par nuit
et l'endormi en son deduit
semont tost, avant de lui rere.*

Halál a jókhoz jó, s kemény
a rosszakhoz, mély vagy sekély
markú; hol bánt, hol elkerül.
Gyakran fog ifjú lényt kezén,
fiút szülő előtt elér,
bimbót gyümölcsözetlenül.
Testet ledönt, míg meg sem ül,
s a lelken rendezetlenül
rajtút, ha készen sincs szegény.
Mint tolvaj, éj mélyén repül,
s szólítja azt, ki kéjbe dül,
borotválkozni rá sem ér.

XXIV.

*Morz, qui est a veüe escrete
en la vieille face despire,
se repont bien es jovenciaus,
et plus entor çaus se delite
qui par fierté li dient: »Fui te!«
C'est en cez cointes damoisiaus
qui vont as chiens et as oisiaus,
et font homage as bons morsiaus,
qui plus ardent que lescheffre:
a çaus gieue morz de coutiaus
et lor afuble teus mantiaus
qu'en plain miedi lor anuite.*

Halál a vénék vértelen
váz-arcán nyiltan megjelen,
az ifjakban jól bent lapul,
s azok körül leng szívesen,
kik hetykén űzik: „Hess te, menj!” -
Hallgasson rám a sok ficsúr,
kik csak vadásznak álnokul,
kiket jó étel ejt rabul,
s kiket bő vérük éget el:
a more Halál rajtuk vidul
késével, és fejükre hull
a leple, s délből éj leszen.

XXV.

*Morz, o tuit sommes en atente
que tu nos somoignes ta rente,
que tu nos somoignes ta rente,
Tu prenz celui en sa jovente,
a vint et uit anz o a trente,
qui cuide estre en son meilleur point.
Com plus s'acesme et plus se joint,
tost l'as de ton aguillon point
qui plus entosche que tarente.
Por c'est droiz que chascuns ressoint,
car cui deliz del siecle voint
mout part de lui s'ame dolente.*

Halál, minket váratsz, amíg
nem kéred tőlünk jussaid;
öklünk bilincsben őrized:
ki harminc esztendőt alig
töltött be még, s gondolja: így
sosem virult, te elviszed.
Míg készülődik, tetszeleg,
belévered tüskéidet,
így még a mérges pók se csíp.
Virrasszanak hát mindenek!
Annak, ki kézben édeleg,
a lelke könnyben távozik.

XXVI.

*Morz, en sainte ame et en eslite,
quel char qu'ele ait, maigre o porfite,
n'a de poesté fors mout poi:
lues qu'ele est hors, la claimme quite,
por c'est sages qui or s'aquite,
endementiers qu'il a de quoi;
car en ame qui est sanz foi,
qui lest son cors vivre sanz loi,
Morz parmenablement habite.
Or ait chascuns merci de soi,
car qui ne prent hastif conroi
ne puet faillir a mort subite.*

Halál, az üdvösségre szánt,
s szent lelkeknek kezed nem árt,
lehet testük sovány, kövér:
bennük sosem találász hiányt;
ezért a bölcs időbe vált
pénzt, és fizet. De a ledér
s hitetlen lelkeken kemény
uralmad egyhamar nem ér
véget. Hát megfontolja várt
sorsát mindenki, mert kinél
rend nincs, legyőzni sincs remény
a ráleselgő, gyors Halált.

XXVII.

*Morz subite est a droit nomee
quant la vie n'est ordenee
ançois que l'ame isse del cors;
et ame qui si est alee
mieuz li venist qu'ainc ne fust nee,
tant par trueve chier tens dehors.
Por ce n'est nus graindres tresors
que paors Dieu par bon amors
en juevne cuer enracinee.
Queus que li cors soit, blans o sors,
mieuz retient toz jorz celui mors
dont l'ame est primes abevree.*

Halál, ha gyorsnak mondanak,
kik sírgödörbe omlanak,
míg éltük rendben sincs: helyes.
Ki így jár, százszor boldogabb,
ha anyjából ki sem szakad,
mert annyi kintől lesz sebes.
Ezért a kincsek kincse ez:
ifjúi szívben istenes,
jól meggyökérezett áhitat.
Bár zsenge még vagy vén a test,
a lélek attól lesz izes,
mi legkorábban rátapad.

XXVIII.

*Que vaut quanque li siecles fait?
Morz en une eure tot desfait,
qui ne gieue pas à refaire.
Que vaut quanqu' avarice atrait?
Morz en une eure tot fortrait,
qui nul gieu ne pert par mestraire.
Morz fait les plus emparlez taire,
les enrisez plorer et braire;
Morz fait toz jorz de bel tens lait;
Morz fait valoir et sac et haire
autant com pourpre et robe vaire;
Morz contre toz desrainne a plait.*

A földi sok dolog mit ér?
A gyors Halál mitsem kimél,
s új játszmát nem kezd senkivel.
Mit ér, mit gyűjt mohó tenyér?
Halál szétfújja könnyedén,
s ő nem játszik sikertelen.
A nagy társalgó nyelvtelen
lesz tőle, sír és jajt lehel
a tréfás tőle, télbe tér
a nyár, daróccá durvul el
és zsákká bíbor és selyem.
Ő nyer, ha vélünk perre kél.

XXIX.

*Que vaut biautez, que vaut richece,
que vaut honeurs? que vaut hautece,
puis que Morz tot a sa devise
fait sor nos pluie et secherece,
puis qu'ele a tot en sa destrece,
quanqu'en despist et quanqu'en prise?
Qui paor de mort a jus mise,
c'est cil qui la mort plus atise
et vers cui ele ançois s'adrece.
Cors bien norriz, chars bien alise
fait de vers et de feu chemise:
qui plus s'aaise plus se blece.*

A szépség és a kincs mit ér?
A méltóság s a dics mit ér?
Majd a Halál sírunk felett
derűt, borút kedvére mér.
Hatalmával mindent elér,
mi nekünk szent vagy megvetett.
Akit halálos rettenet
nem izzaszt, inkább vérszemet
ád néki csak: feléje tér
tüstént; ó boldog test, neked
ingül tüzet varr s férgeket:
mert több a kín, hol több a kéj.

XXX.

*Morz prueve, et je de riens n'en dot,
qu'autant ne vaille peu com mot
de tote rien qui muert et seche.
Morz mostre que noient est tot,
et quanque glotonie englot
et quanque lecherie leche.
Morz fait que li sainz hom ne peche,
por ce que riens ne li conteche
o ele puist doner un bot.
Morz met a un pris grange et creche,
vin et iaue, saumon et seche;
Morz dit a totes aises »tprot«.*

Halál állítja, s én hiszem,
hogy néhány vagy töméntelen
múló dolgokban egyet ér.
Halál mutatja: képzelem
minden: csakúgy, mit kapzsi nyer,
mint az, mit torkos fal. Fehér
a büntől tőle lesz, ki él,
mert, mit csapása még elér,
azt nem kíméli, bármilyen.
Halálnak egy: vár, zsuppfedél,
bor, víz, hús és szárazkenyér.
Pfuj! - szól a földi élveken.

XXXI.

*Morz est la roiz qui tot atrape,
Morz est la mains qui tot agrape;
tot li remaint quanqu'ele aert.
Morz fait a toz d'isembrun chape
et de la pure terre nape,
Morz a toz onient s'ert,
Morz toz secretez met en apert,
Morz fait franc homme de cuivert,
Morz acuvirtist roi et pape,
Morz rent chascun ce qu'il desert,
Morz rent al povre ce qu'il pert
Morz tout al riche quanqu'il hape.*

Halál: mindent kötő fonál,
Halál: kéz, mely mindent kíván;
övé marad, mit megragad.
Halál sötét köpenyt csinál
mindünknek, és föld-asztalán
egykép lakat jól és itat.
Halál leleplez titkokat,
Haláltól lesz a rab szabad,
s lesz rab volt-pápa s volt-király.
Halál érdem szerint szab, ad,
Halál lekoppaszt dúsakat,
s megadja a pórnak, mi jár.

XXXII.

*Morz fait a chascun sa droiture,
Morz fait a toz droite mesure,
Morz poise tot a juste pois,
Morz venge chascun de s'injure,
Morz met orgueil a porreture,
Morz fait faillir la guerre as rois,
Morz fait garder decrez et lois,
Morz fait laissier usure et crois,
Morz fait de soëf vie dure,
Morz as porees et as pois
donne saveur de bon craspois
es cloistres o l'en crient luxure.*

Halál mindenkirez derék,
Halálnak ős mércéje ép,
Halál minden súlyt jól latol,
Halál a gaz fejére lép,
Haláltól gögből lesz szemét,
Haláltól békesség honol,
Halállal hozzánk rend hatol,
Haláltól kapzsi meglakol,
Haláltól szép sors lesz: setét,
Halál hús-ízt ad a kapor-
szósznak zord klastromokba, hol
a fényes élet szörnyőség.

XXXIII.

*Morz apaise les ennoisiez,
Morz acoise les envoisiez,
Morz totes les meslees fine,
Morz met en croiz toz faus croisiez,
Morz fait droit a toz les boisies,
Morz toz les plaiz a droit termine,
Morz desoivre rose d'espine,
paille de grain, bren de farine,
les purs vins des faus armoisiez;
Morz voit par mi voile et courtine,
Morz seule set et adevine
com chascuns est a droit proisiez.*

Halál lezár minden vitát,
Halál a víg szájakra vág,
Halál úr a csaták felett,
az álkeresztesekre hág,
Halál a csaltnak jussot ad.
Halál hoz jó ítéletet
Halál szalmát és jó szemet,
rózsát s tövist, bort, édeset
s vinkót és lisztet és darát
szétmér; tud minden rejteket,
Halál a belső lényeket
olvassa, mit más meg se lát.

XXXIV.

*Morz, honiz est qui ne te crient,
et plus honiz cui d'el ne tient
fors ce que vie ne li faille:
faillir sanz faille la covient,
peu la tendra qui plus la tient,
quanqu'en aloigne Morz retaille.
Mais li fol dient: «Nos que chaille
«de quel eure Morz nos assaille?
«Prendons or le bien qui nos vient!
«Après, que puet, valoir si vaille:
«Morz est la fins de la bataille
«et ame et cors noient devient.»*

Halál, ki nem fél: átkozott,
s ki csak múltó éltén zokog:
még átkozottabb; tiszta sor,
hogyminden élet ellobog;
őrzése: vesztés; elkapod,
Halál, a túlzókat. De szól
a dőre: „Mindegy, hogy mikor
halunk meg: használjuk ki jól
a jókat! Aztán búk, bajok
jöhetnek már: pont lesz komor
csatánk után a sír, ahol
test, lélek köddé párolog.”

XXXV.

*Pieç' a que teste erreurs comence:
de ceste seculer science
dont fu la viez filosofie
nasqui ceste pesme sentence
qui tout a Dieu sa providence
et dit qu' autres siecles n'est mie.
Selonc ce a meilleur partie
cil qui s'abandonne a folie
que cil qui garde continence.
Mais certes, s'il n'est autre vie,
entre ame a homme et ame a truie
n'a donques point de difference.*

Ősrégi már e tévedés:
az ó, pogány bölcselkedés
is ebből lett, s ebből eredt
a vakmerő hit, mely merész
az Úr gondját tagadni és
a túlvilági életet.
Szerinte jobb az élvezet
s a mámor, mint a fékezett
vágy és az önmérsékelés.
A másvilág ha képzelet,
disznó és ember lelke egy,
s közöttük nincs különözés.

XXXVI.

*S'autres siecles n'est, donques viaus
ait ci li tors toz ses aviaus
et face quanque li delite:
vive li hom comme porciaus,
car toz pechiez est, bons et biaux!
S'en vertu n'a point de merite,
hé! que feront dont cil ermite
qui por Dieu ont lor char aflite
et beü tant amers jusiaus?
S'après la mort est quite quite,
dont ont la pïeur vie eslite
tuit cil de l'ordene de Cistiaus.*

Ha másvilág nincs, éljen ám
a testünk úgy, ahogy kíván,
s kedvére töltse vágyait:
akár a disznó, oly csunyán,
mert akkor jó a bűn! Ha már
nem érdem az erény s a hit,
hej, mit kapnak majd érte, kik
aszkrétaként kínlódtak itt
az Úrért, és bánat saván
éltek? Halál után ha kvitt
minden, fehér rend, papjaid
teszik legrosszabbul talán.

XXXVII.

*Se Dieus ailleurs nul bien ne rent,
mout chier as blans moignes se vent;
mout ont le mieuz cil as cras cous
qui ne tiennent Dieu nul covent,
ainz font procession sovent
as bons morsiaus et as liz mous.
Car certes, si com dit sainz Pous,
cil qui set dire les bons cous:
«Qui bien que puet avoir ne prent,
«ainz suefre por Dieu les durs cous
«mout est maleüreus et fous
«s'il autre bien de Dieu n'atent.»*

Ha Isten másutt s mást nem ád,
fehér papok, nektek, magát
ugyan drágán árulja. Háj
azon reng több, ki mint pap, át-
ugorja esküdött szavát,
de jól eszik, s lágy ágyba hál.
Mert szépen megmondotta Pál,
a Szent, s ő mindent eltalál:
„Ki nem tekinti önjavát,
de Istenért száz kínt kiáll,
szegény bolond az, hogyha már
nem vár az Úrtól mást tovább.”

XXXVIII.

*Se Dieus ne rent repos por laste
a celui qui n'a pain ne paste
et qui por lui s'est esilliez
en l'ordene qui le cors degaste,
por faire l'ame sobre et chaste:
fous est li genz, li atilliez
qui por Dieu s'est tant avilliez
qu'en blanc ordene s'est chevilliez,
et qui d'aller a Dieu se haste.
Bien est dont sainz Lorenz truilliez
qui fu rostiz et grailliez
et fist por Dieu de son cors haste.*

Ha kínjáért az Úr nem ad
békét annak, kit jó falat
nem hizlal, sőt vázzá romol
Érette zord klastrom-falak
között, hol roncs külső alatt
a lélek ép, bizony, botor,
ki szép fiú volt, s meghajol,
sőt mint fehér barát omol
az Úr elé, s Hozzá szalad.
Így Szent Lőrincet is nagyon
rászedték, őt, ki lángokon
s rostélyon ült az Úr miatt.

XXXIX.

*Bien nos ont montré tuit li saint,
qui tant furent por Dieu destraint,
que ce que Dieus dist n'est pas fable,
ne que n'est contrové ne faint
ce que sainte Escriture a paint
de mort, de vie parmenable.
Bien ont doné tesmoing creable
que li torment sont pardurable
o cil front cui ta chars vaint.
Or sont assis a la grant, table,
prince del ciel et conestable:
qui honeur chace, honeur ataint.*

Az Úrért annyit szenvedett
szentek mind meggyőző jelet
adtak, hogy Isten nem mesélt,
s az Írás sem köd s képzelet,
halált és másik életet
ha fest. Ők hű tanúk a vért
s a húst szolgáló lelket ért
örök kínokról, s most ezért
a nagy toron kaptak helyet
mint égi főurak, miként
mennybéli hercegek: ki fényt
hajszol, lel is, nyugodt lehet.

XL.

*Morz, se riche homme a toi pensassent,
ja lor ames la, n'engajassent
o n'a mestier ors ne argenz:
ja lor vius tors si n'aaisassent
ne lor ongles si n'aguisassent
por escorchier les povres genz,
car en çaus fiches tu tes denz
plus en parfont et plus dedenz
qui a tort travaillent et lassent
les abandonez a toz venz,
qui de la sustance as dolenz
la fain d'avarice respassent.*

Halál, hahogy gondolna rád
a gazdag, bíz lelkét magát
zálogba nem tenné; arany
s ezüst ott semmi; vén husát
nem pólyálná, s fenné galád-
mód körmét, hogy gyámoltalan
koldust nyúzzon; te boldogan
marsz abba, aki jogtalan
csigázza a sírók hadát,
mely minden szélnek útba van
és kit szegény ellen loval
a telhetetlen kapzsiság.

XLI.

*Morz, tu defies et guerroies
çaus qui des tailles et des proies
font les sorfaiz et les outrages:
toz tez tormenz en çaus emploies
qui d'autrui douleur font lor joies.
Neporquant c'est mais li usages
(ce pert par tot as seignorages),
icist tempez, icist orages
chace lor ames males voies.
Hé! certes, c'est uns vasselages
faire son preu d'autrui damages
et d'autrui cuir larges coroies!*

Halál, te majd megtámadod
a sikkasztók s a tolvajok
sorát; ők bűnben fürdenek.
Keményen megsanyargatod
mindazt, ki más baján vihog.
Pedig most így szokás. (Lehet
kivált nagyúri emberek
közt látni.) S ez mint fergeteg
sodorja lelküket konok
vétkekbe. Bíz nagy hős, remek,
ki más kárán nyer, s hat helyett
szab, hogyha más bőrébe fog.

XLII.

*Morz, tu queurs la o orgueus fume
por esteindre quanqu'il alume;
tes ongles, sanz oster, enz fîches
el riche, qui art et escume
sor le povre, cui sanc il hume.
Ha! Richece, por quoi nos triches?
Qui plus a bacons plus tout fliches,
qui plus a gastiaus plus tout miches.
Certes, teus est mais la costume:
quant plus est la fors li hom riches,
tant est il plus avers et chiches
et plus a froit qui plus a plume.*

Halál, amerre gög lobog,
te arra futsz, és elfujod
tüzét. Körmöd belévered
a dúsba: ő ég, háborog
a pór miatt, bár rátapod.
Ó Kincs, mért járjuk meg veled?
Sonkát falunk? pörc kell, remek
tortát? kenyérért ráz hideg.
Bizony, bolondos egy dolog:
ott künn ki dúsabb, kincsesebb,
mohóbb is egyben, és kinek
több tolla van, jobban vacog.

XLIII.

*Li mieuz vestu et li plus cras,
çaus a peu pain et a peu dras
poilent adès, mais ce nos prueve
que Dieus sanz faille, o il n'est pas,
o il les hauz juge et des bas,
lues qu'il issent de ceste esprueve
et rendem l'ame, viez o nueve,
qui toz ses biens et ses maus trueve
quant ele est venue al trespas:
iluec aprent ele et esprueve
que faive estuet ce que Dieus rueve:
hom n'est pas faiz por vivre, a gas.*

A puccosok s a hájasak
marják a rongy s a szűk falat
szegényeit; annyit jelent
e tény, hogy Isten nincs, avagy
ítélni fog szolgák, urak
felett s betölt sorsuk felett.
Korán vagy későn: egyremegy;
lelkükben minden tettüket
fölkelti majd e pillanat.
Megértik ekkor, hogy miket
Isten kér, ember adja meg:
nem lettünk szórakozni csak.

XLIV.

*Dieus, qui nos forma uns et uns,
o il est et fel et enfruns
al povre, o il est ses vengierres;
car ce voit bien as ieuz chascuns
que meilleur de soi dampne aucuns.
De Noiron, qui tant fu pechierres,
fu dampnez mes sire sainz Pierres:
cil fu sor toz fel et lechierres
et plus ot de ses buens que nuns;
cist sainz, et quant il fu peschierres
et puis qu'il devint preechierres,
fu toz jors de toz biens jeüins.*

Teremtő egy atyánk, az Úr,
vagy álnok-hűtlenné lazul,
vagy szenvedőiért kiáll.
Mivel szemet szúr, hogy gazul
a rossz verdiktje jóra hull:
Néró ítél, e bűn-király,
Szent Péter úr fölött. Silány
bitang az, ámde senki tán
nem élt olyan korlátlanul.
S e Szent meg mint halász s titán
lélek-halász egyképp sivár
nyomort cipelt ártatlanul.

XLV.

*Mout fu li tens cez deus divers:
a l'un estez, a l'autre ivers;
cil fu loez, cint laidengiez,
paradis fu l'un, l'autre enfers;
cist fu en buies et en fers,
cil ne fu onques mis en giez;
cil fu de toz biens aengiez,
cestui fu toz biens chalengiez.
Dieus! cil leus devora tes sers,
cist aigniaus fu par lui mengiez.
Certes, s'or n'est par toi vengiez,
dont ies tu jugierres pervers.*

E kettőnek más volt a lét:
nyár annak, ennek tél, azét
óvták, ezét nyűtték; pokol
volt ennek, annak menny; kezét
vas marta ennek, még izét
se tudta az. Kincs-halmokon
trónolt az, ezt kaján nyomor
sarcolta. Istenem! bizony
e farkas szolgálid színét
s e bárányt is fölfalta. Oly
bűn ez, melyért ha nem lakol,
érdemled rossz bíró nevét.

XLVI.

*Mais, qui demande plus aperte
venjance que la discoverte
en plain marchié, en plaine foire?
Pieç' a que sainte Eglise est certe
queus est de chascun la deserte:
miracle espès mostrent la gloire
o cist est venuz par victoire;
et ce meïsme nos fait croire
qu'or est cil cheüz en poverté,
qui venuz est a l'amer boire
en chartre tenebreuse et noire
o nus ne recuevre sa perte.*

De várható-e teljesebb
bosszú annál, mint telt terek
előtt a pellengérezés?
A Szent Egyház a sarkkövet
az érdemben találta meg:
a hely csodák fényébe vész,
hol ezt hősként dics fonja, és
e tény egyben meggyőztetés,
hogy az meg kínra vettetett
kénytetve inni búk epés
vízét a tömlőc vak, kevés
mélyén, hol mentség nem lehet.

XLVII.

*Cil qui tant livres et tant mars
de l'avoir, par le monde espars,
toloit a destre et a senestre,
qui les vendoises et les chars,
mulez, saumons, esturjons, bars
faisoit desor sa table nestre,
qui tant mist en vestir et pestre
son cors vil et puant et flestre,
qui n'aloit onques sanz mil chars,
qui sogiez a Dieu ne vout estre,
or a le feu d'enfer a mestre:
mal est chaufez qui toz est ars.*

Ki kapzsin jobbra-balra nyult
a nagy világon szétgurult
sok pénz után, s százfajta jót
tálaltatott föl: megpirult
potykát, sügért, páncélba bújt
vizát s öszvérhúst, ínycsalót,
ki por-testét, a rothadót,
etette és ruházta mód
nélkül, s ezer szekér tolult
nyomán, s az Úr előtt karót
nyelt: néked lesz, pokol, lakód:
bután tüzelt, ki lángra gyúlt.

XLVIII.

*Se cil qui les graigneurs bien ont
en cest siecle et les granz maus font,
s'en alassent si saraz juïse
et passassent si quite al pont
com cil qui par mesaise vont
a l'aise que Dieus a promise,
dont deïsse j'en plaine eglise
que Dieus n'eüst point de justise.
Mais si n'iert pas, ainçois ravront
li gros poisson la lor assise,
qui or menjuent la menuise
ne de nului jugié ne sont.*

Ha az, ki itt leggazdagabb,
s ki tesz szörnyű gazságokat,
ítélet nélkül menne el,
s akként járná a nagy hidat,
mint az, ki kínok közt halad,
s úgy várja Úr-igérte hely,
ezt prédikálnám szüntelen:
igazság nincs az Égbe sem.
De nem lesz így, mert számot ad
multjáról mind, ők, kik jelen
fölfalják büntetéstelen
az apraját, a nagy halak.

XLIX.

*Tuit atendons comunement
primes mort et puis jugement:
contre cez deus n'a qu'un confort,
c'est repentir isnelement
et purgier soi parfaitement
de quanque li cuers se remort,
qui ce ne fait devant la mort
a tart se plaindra et a tort
quant Dieus en prendra vengeance;
ainz qu'en mueve la nef del port
la doit en joindre si tres fort
qu'en voist par mer seürement.*

Sorsunk: megérnünk egyaránt
a végítéletet s halált.
A mentségünk csak egy lehet,
s ez mély bűnbánat, sírva bánt,
és mit lelkünk szemünkre hányt,
mindazt lemosdó lendület.
Ki sírba ezt felejtve megy,
zokoghat: elvégeztetett:
már Isten átka rátalált.
Minden hajót, mit tengerek
várnak, jól fölkészítenek,
hogyan bizton járja majd az árt.

L.

*Hé, Dieus! por qu'est tant desirée
joie charneus envenimée,
qui si corront nostre nature
et qui a si corte duree?
Après est si chier comparee!
Comme est male cele pointure
qui fait l'ame acroire a usure
amertume qui toz jors dure
por douceur qui lues est alee!
Fui, lecherie! Fui, luxure!
De si chier morsel n'ai je cure,
mieuz aim mes pois et ma poree.*

Uram, mondd, ó, az emberek
a hús méz-ízzel mérgezett
rossz kéjeit mért kedvelik?
Hiszen rövid mind és beteg,
s az áruk mégis rengeteg!
Be szörnyű korbács is pedig
az, melytől bús időtlenig
a lelkük kínra vettetik
oly élvért, mely száll lebbeteg. -
Dús asztal, pfuj, vidd ízeid!
pompádban kedvem nem telik,
inkább eszem kis étkeimet.

IRODALOM

Les Vers de la Mort par Hélinant, moine de Froidmont, publiés d'après tous les manuscrits connus par Fr. Wulff et Em. Walberg. Paris, 1905, Société des anciens textes français.

Les Vers de la Mort d' Hélinant, moine de Froidmont, traduits en français moderne et commentés par Joseph Coppin de la Faculté libre de Lille. 1930, Desclé de Brouwer et Cie éditeurs, Paris, 76 bis, Rue des saint-pères, VIIe.

Dom Brial, Histoire littéraire de la France.

Faral, Bédier-Hazard: Histoire de la littérature française illustrée.

Migne: Patrologie latine, CCXII, u. a. Tissier Bibliot. Patr. Cisterc. VII.